

Л. Т. ГОРБНЯК

Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський,
Хмельницька обл., 32300, Україна
lesya-horbnyak@mail.ru

ПОШИРЕННЯ *PULSATILLA GRANDIS* WEND. (*RANUNCULACEAE*) В УКРАЇНІ

Ключові слова: Pulsatilla grandis, поширення, ареал, Україна

Вступ

Для з'ясування історії розвитку та походження видів велике значення має дослідження їхніх ареалів, що ґрунтується на хорологічних відомостях.

Pulsatilla grandis Wend. — рідкісний центральноєвропейський вид, дифузно розповсюджений в Україні близько східної межі свого ареалу [11].

Уперше дані про поширення *P. grandis* узагальнили D. Aichele, H.W. Schwegler у 1957 р. [39]. Пізніше його уточнювали Н. Meusel — у 1965 р. [43] і E. Hultén, M. Fries — у 1986 р. [40]. За Meusel, *Pulsatilla grandis* є елементом борео-меридіональної європейської флори [43]. Ареал виду простягається від Великої Британії і заходу Франції через Бельгію, Голландію, Швецію на півночі, а також Австрію, Швейцарію, Німеччину, Польщу, Угорщину, Молдову, Румунію та Україну, де сягає східної межі свого поширення [44].

В Україні вид трапляється на Поділлі, Передкарпатті, зрідка — у Правобережному Лісостепу та Лівобережному Степу [11]. Однак відомості про поширення *P. grandis* в Україні є неповними і дещо застарілими. Більшість із них стосуються лише окремих фізико-географічних регіонів країни [3, 6, 14—19, 31]. Тому актуальним є вивчення хорології *P. grandis* на території України та з'ясування сучасного стану його ареалу.

Матеріали та методи досліджень

Для уточнення поширення *P. grandis* в Україні використано літературні джерела, опрацьовано гербарні фонди Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України (КН), Ботанічного саду імені О.В. Фоміна Київського національного університету імені Тараса Шевченка (КВНУ), Центрального ботанічного саду імені М.М. Гришка (КВНА), Інституту екології Карпат НАН України (ЛWKS), Державного природознавчого музею НАН України (ЛWD), Дніпропетровського національного університету (DSU), Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича (СНЕР), НПП «Подільські Товтри», Ботанічного саду Подільського державного аграрно-технічного університету. Також здійснено власні дослідження *P. grandis* у відомих локалітетах та виявлено нові місцезростання виду в Україні. Точковим методом складено картосхему поширення *P. grandis*

на території нашої країни. Використано фізико-географічне районування України за «Національним атласом...» [20].

Результати досліджень та їх обговорення

Аналіз літературних джерел, опрацювання гербарних матеріалів та узагальнення власних досліджень допомогли отримати такі дані щодо поширення *P. grandis* в Україні. Найбільше його локалітетів (48) сконцентровано в Зоні широколистяних лісів України. Менша їхня кількість зафіксована в Лісостепу та Передкарпатті (відповідно 11 і 8). У степовій зоні вид виявлений у п'яти місцезнаходженнях, чотири з яких нині знищені.

Нижче наведено ареал та особливості поширення *P. grandis* у межах фізико-географічних регіонів України.

Широколистяні ліси

Ареал виду охоплює Мале Полісся, Розтоцько-Опільську горбогірну, Західно-подільську та Прут-Дністровську височинну фізико-географічні області. Займає в основному південні та південно-східні експозиції степових схилів. Характерним є скорочення локалітетів виду в усіх областях широколистяних лісів. Так, зникли такі місцезростання *P. grandis*: околиці м. Чернівців, с. Цецино, О. Porsch, Н. Sammerloher, 24.04.1913 (CHER): Тернопільська обл., Бережанський р-н, с. Гнильче, І. Вахіяшин, 1897 (LWD). Деякі місцезнаходження виду були виявлені ще в XIX ст. (Львівська обл., Жидачівський р-н, с. Журавно, Г. Лобажевський, 1856 (LWD)), однак у подальшому залишилися не підтвердженими. На Подільській височині ми зафіксували нове місцезнаходження виду в Хмельницькій обл. (Кам'янець-Подільський р-н, околиці с. Колодіївки). Популяція локалізована на південній експозиції схилу, представлена молодими генеративними особинами. Кількість вегетативних пагонів незначна, що засвідчує пригнічений стан рослин на цій території.

На Малому Поліссі вид приурочений до Куликівсько-Бузького та Радохівсько-Бродівського фізико-географічних районів. Відомо 5 локалітетів *P. grandis*, хоча деякі з них є не підтвердженими (Львівська обл., околиці м. Броди, А. Лазебна, 1912 (LWD); околиці м. Пониковиця, г. Макітра, С. Шелест, 1954 (KWH)). Місцезнаходження виду в урочищі Лиса гора Золочівського р-ну Львівської обл. наводиться кількома авторами [10, 37] та відомо за гербарними зборами (Г. Лобажевський, 1852; А. Лазебна, 1976; Л. Тасенкевич, 2010 (LWD); С. Зиман, 1975 (KW)). Також встановлено, що *P. grandis* зростає на галявинах соснового лісу гір Лиса, Біла, Жулицька і Сипуха та занесений до «Списку видів рослин...» [10, 28].

У Розтоцько-Опільських лісах *P. grandis* поширений у Миколаївсько-Бережанському та Гологірському фізико-географічних районах, де виявлено 6 місцезростань [22]. Вид є компонентом лучно-степових угруповань, приурочений здебільшого до західних і південних схилів. Інколи трапляється на узліссях мішаних лісів. М. Голубець та К. Махновський наводять його також для Чортової гори Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл. [7]. Цей локалітет *P. grandis*

Поширення *Pulsatilla grandis* Wender. в Україні. Умовні позначення за «Національним атласом України...» [20]: **I — Зона широколистяних лісів**; IA — Поліський край; IB — Західноукраїнський край; 1 — область Мале Полісся; **райони**: 1а — Куликівсько-Бузький; 1б — Радехівсько-Бродівський; 2 — Розтоцько-Опільська горбогірна область; **райони**: 2а — Миколаївсько-Бережанський; 2б — Гологірський; 3 — Західноподільська височинна область; **райони**: 3а — Чортківсько-Кам'янець-Подільський; 3б — Товтровий; 3в — Гримайлівсько-Гусятинський; 4 — Прут-Дністровська височинна область; **райони**: 4а — Тлумачько-Городенківський; 4б — Заставнівсько-Хотинський; 4в — Кельменецько-Сокирянський. **II — Лісостепова зона**; 5 — Північно-Західна Придніпровська височинна область; 5а — Липовецько-Погребищенський район; 6 — Північно-Східна Придніпровська височинна область; 6а — Ставищенсько-Жашківський район; 7 — Київська височинна область; 7а — Васильківсько-Кагарлицький район; 8 — Придніпровсько-Східноподільська височинна область; **райони**: 8а — Могилів-Подільсько-Ямпільський; 8б — Томашпільсько-Піщанський; 9 — Середньобузька височинна область; **райони**: 9а — Ладизинсько-Бершадський; 9б — Браїлівсько-Тулчинський; 10 — Центральнопридністровська височинна область; 10а — Городищенсько-Смілянський район. **III — Степова зона**; 11 — Орільсько-Самарська низовинна область; 12 — Приазовська низовинна область. **IV — Передкарпаття**; 13 — Передкарпатська височинна область

Distribution of *Pulsatilla grandis* Wender. in Ukraine. Conditional denotations following the *National atlas of Ukraine...* [20]: **I — Broadleaved forest zone**; IA — Polis'kyi Kray; IB — West-Ukrainian Kray; 1 — Male Polissya region; **areas**: 1a — Kulykiv's'k-Bug; 1b — Radekhiv-Brody; 2 — Roztochya-Opi-lyya region; **areas**: 2a — Mykolayiv-Berezhany; 2b — Gologory; 3 — West Podillya highland region; **areas**: 3a — Chortkiv-Kamyanets-Podil's'kyi; 3b — Tovtry; 3v — Grymayliv; 4 — Prut-Dniester region; **areas**: 4a — Tlumach-Gorodenka; 4b — Zastavna-Khotyn; 4v — Kel'mentsi-Sokyryany. **II — Forest-steppe belt**; 5 — North-western Prydniprovyia highland region; 5a — Lypovets'-Pogrebyshche areas; 6 — North-eastern Prydniprovyia highland region; 6a — Stavyshe-Zhashkiv areas; 7 — Kyiv highland region; 7a — Vasyli'kiv-Kagarlyk areas; 8 — Prydniprovyia-East-Podillya highland region; **areas**: 8a — Mogyliv-Podil's'kyi-Yampil'; 8b — Tomashpil'-Pishchanka; 9 — Middle Bug highland region; **areas**: 9a — Ladyzhyn-Bershad'; 9b — Brailiv-Tul'chynka; 10 — Central Prydnistrto'v'ya highland region; 10a — Gorodyshche-Smila areas. **III — Steppe belt**; 11 — Oril's'ke-Samara lowland region; 12 — Pryazov'ya lowland region. **IV — Pre-Carpathians**; 13 — Pre-Carpathian highland region

підтверджують О. Чуй [36] і гербарні збори (О. Кагало, 1996; О. Наконечний, 1996 (*LWKS*)).

У Західноподільській височинній області виявлено 21 місцезростання *Pulsatilla grandis*: (9 — за літературними джерелами та 12 — за гербарними), зокрема у Чортківсько-Кам'янець-Подільському, Товтровому та Гримайлівсько-Гусятинському фізико-географічних районах. Вид приурочений до сухих кам'янистих південно-західних, південних і східних степових схилів, інколи — лісових галявин. Ареал простягається вздовж товтрових пасм, схилів річок Дністер, Смотрич, Тернава, Серет. Дослідження виду на означеній території проводили Л. Любінська [17—19], М. Круцкевич [15, 16], С. Маковецький [42]. За А. Андржейовським [3], *P. grandis* трапляється в Хмельницькій обл., Кам'янець-Подільському р-ні, біля Бакотського скельно-печерного монастиря, на південно-західному схилі. Цей локалітет підтверджують Л. Любінська та С. Ковальчук [14, 17]. Деякі місцезростання наведені кількома авторами: околиці м. Кам'янець-Подільського, південні схили над р. Смотрич [14, 17]; Кам'янець-Подільський р-н, околиці с. Вербка та околиці с. Китайгорода [13], (І. Мороз, 1964 (*KWHA*)); Врублівецький ліс, правий берег р. Тернави [14, 15]; Боришковецькі товтри [17, 18]; околиці с. Демшина [13, 16], (М. Задорожний, 1980; Л. Любінська, 10.04.1985; 07.04.1986 (НПППТ)).

У Прут-Дністровській височинній області вид поширений в усіх фізико-географічних районах: Тлумацько-Городенківському, Заставнівсько-Хотинському, Кельменецько-Сокирянському і відомий із 16-ти місцезростань [6, 31, 45]. Трапляється на степових, лучних, лучно-степових північних, північно-західних та південно-західних схилах, кам'янистих узліссях, у заростях чагарників, на узліссі. Ареал виду простягається вздовж річок Прут і Дністер. Раніше G. Herlich і J. Knapp [42] наводили *P. grandis* також для околиць с. Чорнівка Новоселицького р-ну та околиць с. Горішні Шерівці Заставнівського р-ну Чернівецької обл., але на сьогодні ці місцезнаходження не підтверджені.

Лісостепова зона

В умовах Лісостепу *P. grandis* виявлено фрагментарно на території Північно-Західної та Північно-Східної Придніпровської, Придніпровсько-Східноподільської, Київської, Центральнопридніпровської, Середньобузької височинних фізико-географічних областей. Загальною закономірністю поширення виду в Лісостеповій зоні є його приуроченість до скелястих і стрімких південних схилів, відслонень граніту. За літературними та гербарними даними, на території Лісостепу знайдено 11 локалітетів *P. grandis*. Нині більшість із них втрачені через посилення антропогенного впливу. Зокрема, в межах Північно-Східної Придніпровської височинної області він зник в околиці м. Ставище Ставищенського р-ну Київської обл. Не підтвердженими є також локалітети *P. grandis* у Центральнопридніпровській, Київській та Північно-Західній Придніпровській височинних областях, деякі, як, наприклад, у Липовецько-Погребищенському фізико-географічному районі Північно-Західної Придніпровської височинної області (гербарні збори

М.І. Котова: Вінницька обл., Погребищенський р-н, навпроти с. Скибенці, на правому березі р. Південний Буг, відслонення граніту, М. Котов, 1929 (КМ)).

У Київській височинній області вид знайдено у Васильківсько-Кагарлицькому фізико-географічному районі: околиці м. Києва, навколо Горенок, сосновий ліс; Київський р-н, сосновий ліс біля Дарниці [32], а також, за даними гербарних фондів, — у Конча-Заспі (С. Зиман, 2004 (КМ)).

Для Придніпровсько-Східноподільської височинної області наводяться кілька місцезростань *P. grandis* у Могилів-Подільсько-Ямпільському і Томашпільсько-Піщанському фізико-географічних районах, а саме: Суха Долина поблизу с. Джугастра; Кікеї, вище школи біля с. Балган Піщанського р-ну Вінницької обл. [24]. За даними гербарних фондів, *Pulsatilla grandis* зафіксована також у Вінницькій обл., Піщанському р-ні, біля р. Вільшанка (колектор невідомий) (DSU) та в околицях м. Могильова-Подільського, Озаринецька гора (колектор невідомий) (DSU). Ми виявили цю популяцію на південному схилі гори. Територія зазнає антропогенного впливу, оскільки розміщена поблизу земельних ділянок місцевих мешканців.

У Середньобузькій височинній області вид знайдено в Ладизинсько-Бершадському та Браїлівсько-Тульчинському фізико-географічних районах. Зокрема, за літературними джерелами [24] наведено місцезростання *P. grandis* біля с. Дзерівка та с. Клебаш Тульчинського р-ну Вінницької обл., а за гербарними матеріалами — у Вінницькій обл., Гайсинському р-ні, на захід від с. Ладизинські хутори, на лівому березі р. Південний Буг, відслонення граніту, М. Котов, 1929 (КМ).

У Центральнопридніпровській височинній області, за даними «Червоної книги УРСР...» [34], а також електронними джерелами [23], *P. grandis* трапляється у Черкаській обл., Смілянському р-ні, околицях с. Яблунівка (Городищенсько-Смілянський фізико-географічний район).

Передкарпаття

Історія відкриття *P. grandis* у Передкарпатті пов'язана з іменем видатного ботаніка Ф. Гербіха, який зібрав перші гербарні зразки виду на цій території. Але перші літературні згадки про *P. grandis* у Передкарпатті з'явилися більш як через століття [9]. Найбільше локалітетів виду (8) в регіоні виявлено в Буковинському Передкарпатті. Його популяції приурочені до лучно-степових схилів гір і лісових галявин. Регресивні зміни хорології *P. grandis* спостерігаються і в означеному регіоні, що пов'язано з антропогенним чинником. Так, декілька локалітетів виду в Чернівецькій та Івано-Франківській областях є не підтвердженими (Сторожинецький р-н, урочище Округ, 29.04.1868, А. Mustazza; 13.05.1915, О. Porsch, Н. Cammerloher; 9.05.1926, М. Gusuleac (CHER); Глибоцький р-н, с. Валя Кузмина, Герцаївський р-н, с. Остриця, Р. Herbich (CHER); Тлумацький р-н, с. Братишів, Й. Мондальський, 1936 (LWD)). Місцезростання *P. grandis* в урочищі Касова гора Галицького р-ну Івано-Франківської обл. підтверджується кількома авторами [27, 36] та гербарними фондами (О. Наконечний, 2000 (LWKS); О. Берко, 1961; І. Малиновський, 1961 (LWD)).

Степова зона

Місцезростання *P. grandis* у Степовій зоні приурочені до двох фізико-географічних областей — Опільсько-Самарської низовинної та Приазовської низовинної. Для Опільсько-Самарської низовинної області наводять чотири ізольовані місцезростання виду. За І. Алексєєвим [2], *P. grandis* виявлено в Дніпропетровській обл., Новомосковському р-ні, по р. Самарі. За Ю. Акінфієвим [1], вид трапляється в околицях м. Дніпропетровська. За гербарними фондами наводимо дані ще таких місцезростань *P. grandis*: Дніпропетровська обл., Дніпропетровський р-н, околиці смт Ігрень, Пестун, Воловицька, 1946 (DSU); Новомосковський р-н, Самарський бір, В. Дем'янов, 2006 (KW). Популяції виду приурочені до узлісь, інколи — до схилів. Перші три локалітети нині знищені, останній є спірним через подібність виду до гібридної форми *P. grandis* Wender. та *P. pratensis* (L.) Mill. Скорочення місцезростань пов'язані зі штучним залісненням та їх розміщенням на території військових полігонів.

У Приазовській низовинній області, за матеріалами Гербарію Інституту ботаніки імені М.Г. Холодного НАН України (KW), виявлені гербарні зразки *P. grandis* з таких місцезростань: Донецька обл., Тельманівський р-н, лівий берег р. Кальміус, околиці с. Миколаївка, А. Лазебна, 1948 (KW). Однак сучасними гербарними зборами та літературними даними це не підтверджено.

За результатами досліджень наводимо картосхему поширення *P. grandis* на території України.

Висновки

У результаті опрацювання літературних, гербарних матеріалів і власних досліджень встановлено місцезростання *Pulsatilla grandis* Wender. та підтверджено межі його ареалу. Найбільше локалітетів виду зосереджено в Широколістяній, Лісостеповій зонах та Передкарпатті. Поширення виду залежить від екологічних, кліматичних і географічних умов, істотного впливу антропогенних чинників. У межах української частини ареалу вид характеризується локалітетами і потребує нагальної охорони через надмірний антропогенний пресинг (розорювання земель, терасування, заліснення степових схилів, випасання худоби, збір на букети).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Акинфиев И.Я. Растительность Екатеринослава в конце первого столетия его существования. — Екатеринослав: Изд. Екат. гор. думы, 1889. — 238 с.
2. Алексеев Ю.Е., Бельгард А.Л., Губанов И.А. Растительный и почвенный покров Присамарья днепровского. — Днепропетровск, 1986. — 63 с.
3. Андржейовский А. Ботанический очерк местностей, лежащих между Бугом и Днестром от р. Збруча до Черного моря // Зап. об-ва с.-х. Южн. России. — 1855. — № 2—4. — С. 101—104.
4. Баканова Н.В., Мельник Н.Е. Біологічні особливості *Pulsatilla grandis* Wender. в умовах заказника «Мальованка» Чернівецької області // Охорона, вивчення та збагачення рослинних ресурсів Буковини. Наук. конф., присв. 120-річчю ботанічного саду ЧНУ (Чернівці, 17—19 вересня 1997 р.). — Чернівці: Рута, 1997. — С. 8—10.
5. Барановський Б.О., Тарасов В.В. Сон великий // Червона книга Дніпропетровської області. Рослинний світ / За ред. А.П. Травлєєва. — Дніпропетровськ, 2010. — С. 393.

6. *Волуца О.Д.* Нові місцезнаходження видів роду *Pulsatilla* Mill. (*Ranunculaceae*) на території Північно-Бессарабського геоботанічного округу (Чернівецька область) // Молодь у вирішенні регіон. та транскордон. проблем екол. безпеки. Мат-ли шостої Міжнар. наук. конф. (м. Чернівці, 11–12 травня 2007 р.). — Чернівці: Зелена Буковина, 2007. — С. 59–61.
7. *Голубець М.А., Малиновський К.А.* Рослинність // Природа Українських Карпат. — Львів, 1968. — С. 125–160.
8. *Заверуха Б.В.* Флора Волино-Подолли і її генезис. — Київ: Наук. думка, 1985. — 192 с.
9. *Засць С.З., Солодкова Т.І.* Луки Буковинського Прикарпаття, які заслуговують охорони // Укр. ботан. журн. — **35**, № 3. — С. 314–315.
10. *Кагало О.О., Загальський М.М., Сичак Н.М.* Судинні рослини державного заказника «Лиса Гора та гора Сипуха» в Золочівському районі Львівської області. Наук. основи збереження біот. різноманіття // Тем. зб. Ін-ту екології Карпат НАН України. — Вип. 6. — Львів: Ліга-Прес, 2006. — С. 66–81.
11. *Кагало О.О., Коротченко І.А., Любінська Л.Г.* Сон великий // Червона книга України. Рослинний світ / За ред. Я.П. Дідуха. — К.: Глобалконсалтинг, 2009. — С. 564.
12. *Кагало О.О., Сичак Н.М.* Рідкісні, зникаючі та інші види судинних рослин Львівської області (Україна), які потребують охорони // Наук. основи збереження біот. різноманіття. — 2002. — Вип. 4. — С. 47–58.
13. *Каталог* видів флори і фауни України, занесених до Бернської конвенції про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі. — Вип. I. Флора / За ред. В.І. Чопика. — К., 1999. — С. 13.
14. *Ковальчук С.І., Задорожний М.* Пам'ятки природи Хмельниччини: Ілюстрований нарис. — Львів: Каменяр, 1985. — С. 13–18.
15. *Круцкевич М.М.* Доповнення до флори Кам'янецьчини // Журн. Ін-ту ботаніки АН УРСР. — 1937. — № 11. — С. 137–140.
16. *Круцкевич М.М.* Про рослинність степових схилів подільських товтр в межах Хмельницької області // Наук. пр. Кам'янець-Подільського сільгосп. ін-ту. — 1961. — № 4. — С. 52–56.
17. *Любінська Л.Г.* Біологічні особливості *Pulsatilla grandis* Wend. в умовах Кам'янецького Придністров'я // Укр. ботан. журн. — 1988. — **4**, № 4. — С. 68.
18. *Любінська Л.Г., Коштун І.В.* Рідкісні види каньйону р. Смотрич в межах м. Кам'янець-Подільського // Укр. ботан. журн. — 2001. — **58**, № 1. — С. 59–63.
19. *Любінська Л.Г., Рябий М.М., Валентюк В.В.* Особливості флори та рослинності Боришківцевських товтр // Вісн. Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Природничі науки. — Кам'янець-Подільський, 2008. — Вип. 1. — С. 16–19.
20. *Національний атлас України: Фізико-географічне районування* / О.М. Маринич, Г.О. Пархоменко. — К., 2007. — С. 236.
21. *Перелік* заповідних територій та об'єктів рідкісних та зникаючих тварин і рослин Хмельниччини. — Хмельницький, 2002. — 73 с.
22. *Перелік* видів рослин, занесених до Червоної книги України, що зростають на території Тернопільської області. — Тернопіль, 2002. — С. 3.
23. *Редкие и исчезающие* растения хутора Загорья (2-я часть). <http://kalinovca.blogspot.com/2010/01/2.html>. (10.07.2011).
24. *Ресстр* природно-заповідного фонду Вінницької області. Державне управління екол. та природ. ресурсів у Вінницькій обл. / За заг. ред. О.Г. Яворської. — Вінниця, 2005. — 52 с.
25. *Рогович А.С.* Обзор семенных и высших споровых растений, входящих в состав флоры губерний Киевского учебного округа: Волинской, Подольской, Киевской, Черниговской и Полтавской. — Киев: Изд-во Киев. ун-та, 1869. — 308 с.
26. *Собко В.Г., Мордатенко Л.П.* Визначник рослин Київської області. — К.: Фітосоціоцентр, 2004. — 42 с.
27. *Стойко С.М., Яценко П.Т., Кагало О.О.* Раритетний фітогенотип західних регіонів України (созологічна оцінка й наукові засади охорони). — Львів: Ліга-Прес, 2004. — 232 с.
28. *Список* видів рослин, занесених до Червоної книги України, які зростають на території Львівської області і потребують охорони. — Львів, 2003. — 80 с.

29. Судинні рослини флори Чернівецької області, які підлягають охороні: Атлас-довідник / І.І. Чорней, В.В. Буджак, Б.К. Термена. — Чернівці: Рута, 1999. — 140 с.
30. Тасенкевич Л. Природна флора Карпат. Список видів судинних рослин. — Львів: ДПП НАН України, 1998. — 609 с.
31. Токарюк А.І. Поширення та стан популяцій *Pulsatilla grandis* Wend. (*Ranunculaceae*) у Буковинському Прикарпатті // Біорізноманіття Українських Карпат. Мат-ли наук. конф., присв. 50-річчю Карпат. високогір. біол. стаціонару Львів. нац. ун-ту ім. Івана Франка (м. Львів, 30 липня — 3 серпня 2005 р.). — Львів: ЗУКЦ, 2005. — 202 с.
32. Флора УРСР / За ред. М.В. Клокова та О.Д. Вісюліної. — К.: Вид-во АН УРСР, 1953. — С. 86.
33. Червона книга Донецької області: рослинний світ (рослини, що підлягають охороні в Донецькій області) / Авт.-уклад. А.С. Аверчук та ін. — Донецьк: Новая печать, 2010. — 510 с.
34. Червона книга УРСР. — К.: Наук. думка, 1980. — 630 с.
35. Чорней І.І., Буджак В.В., Токарюк А.І. Сторінками Червоної книги України (рослинний світ). Чернівецька область. — Чернівці: Друкарт, 2010. — С. 367—369.
36. Чуй О.В. Програма моніторингу стану популяцій роду *Pulsatilla* Mill. в Івано-Франківській області // Вісн. Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника. Сер. Біол. Вип. XII. — Івано-Франківськ: Гостинець, 2008. — С. 130.
37. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П., Єрьоменко Л.Т., Куковиця Г.С. Карта рослинності г. Лиса (Львівська область) // Укр. ботан. журн. — 1980. — 31, № 1. — С. 59—64.
38. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Жижин М.П., Куковиця Г.С. Степова рослинність Львівської області // Укр. ботан. журн. — 1975. — 32, № 5. — С. 630—638.
39. Aichele D., Schwegler H. Taxonomie der Gattung *Pulsatilla* // Feddes Repert. — 1957. — № 60. — 230 s.
40. Hultén E., Fries M. Atlas of North European vascular plants north of the Tropic of Cancer. В. I-III. — Königstein: Koeltz Scientific Books, 1986. — 290 s.
41. Knapp J.A. Die bisher bekannten Pflanzen Galiciens und der Bucovina. — Wien, 1872. — 267 s.
42. Makowiecki S. Spis roślin południowo-zachodniej części Podola Zazbruczaskiego // Spraw. Kon. Fizjogr. — 1939. — № 72. — S. 269—326.
43. Meusel H., Jäger E., Weinert E. Vergleichende Chorologie der Zentraleuropäischen Flora. — Jena: Fischer Verl., 1965. — В. 1. — 583 p.
44. Polska czerwona księga roślin. Paprotniki i rośliny kwiatowe / Ed. R. Kaźmierczakowa, K. Zarzycki. — Kraków, 2001. — S. 138.
45. Săvulescu Tr., Rayss T. Materiale pentru flora Basarabie. — București: Acad. Rom. Studii și cercetări, 1934. — 270 s.

Рекомендує до друку
М.М. Федорончук

Надійшла 29.09.2011 р.

Л.Т. Горбняк

Каменец-Подольский национальный университет имени Ивана Огиенко

РАСПРОСТРАНЕНИЕ *PULSATILLA GRANDIS* WEND. (*RANUNCULACEAE*) В УКРАИНЕ

Описаны результаты обработки гербариев, литературных источников и собственных исследований с целью уточнения географического распространения *Pulsatilla grandis* Wender. на территории Украины.

Ключевые слова: *Pulsatilla grandis*, распространение, ареал, Украина.

Л.Т. Horbnyak

Ivan Ogienko Kamyanets-Podilsky National University

DISTRIBUTION OF *PULSATILLA GRANDIS* WEND. (*RANUNCULACEAE*) IN UKRAINE

Results of the examination of herbarium specimens, published sources and personal research data are provided in order to clarify geographic distribution of *Pulsatilla grandis* Wender. in Ukraine.

Key words: *Pulsatilla grandis*, distribution, range, Ukraine.